

**XORAZM ROMANNAVISLIGIDA
LINGVOKULTUROLOGIYA MASALALARI**

Urganch Innovatsion universiteti

“O‘zbek va xorijiy filologiya”

kafedrası o‘qituvchisi

Atajanova Aysha Qo‘zibayevna

Annotatsiya: Ushbu maqolada Xorazm romannavisligi namoyandalarining asarlarida lingvokulturologik omillar, milliy qadriyatlar, urf-odatlar, xalqona nutq unsurlari va madaniy kodlarning badiiy ifodasi tahlil qilinadi. Xorazm romannavisligi misolida til va madaniyat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik ochib beriladi.

Аннотация: В данной статье анализируются лингвокультурологические аспекты произведений представителей хорезмской романистики, национальные ценности, традиции, элементы народной речи и культурные коды. На примере хорезмской романистики раскрывается взаимосвязь между языком и культурой.

Annotation: This article analyzes the linguocultural aspects reflected in the works of Khorezm novelists, focusing on national values, traditions, elements of folk speech, and cultural codes. The study highlights the interrelation between language and culture in the context of Khorezm prose.

Kalit so‘zlar: lingvokulturologiya, Xorazm romannavisligi, milliy qadriyat, madaniyat, til va badiiyat.

Ключевые слова: лингвокультурология, хорезмская романистика, национальные ценности, культура, язык и литература.

Keywords: linguoculturology, Khorezm novelistics, national values, culture, language and art.

Xorazm romannavisligi o'zbek adabiyotining o'ziga xos yo'nalishlaridan biri sifatida milliy ruh, madaniy an'analar va xalq tafakkurining o'zida mujassam bo'lgan boy badiiy qatlamni ifodalaydi. Bu yo'nalish vakillarining asarlarida til va madaniyatning o'zaro uyg'unligi, xalqona so'z boyligi, dialektal unsurlar, urf-odatlar va qadriyatlarning badiiy talqini alohida ahamiyat kasb etadi. Lingvokulturologiya — bu til orqali xalqning madaniy dunyoqarashini, ijtimoiy qadriyatlarini, ma'naviy-ma'rifiy tasavvurlarini o'rganadigan soha bo'lib, Xorazm adabiy maktabi bu borada juda boy materialga ega.

XX asr oxiri va XXI asr boshlarida o'zbek adabiyotshunosligida lingvokulturologiya mustaqil yo'nalish sifatida shakllandi. Ushbu yo'nalish tilni faqat aloqa vositasi emas, balki madaniy fenomen sifatida o'rganadi. Xorazm adabiy maktabi vakillari roman janrida xalqning tarixiy-madaniy tajribasini, milliy tafakkurini, til orqali ifoda etish orqali bu yo'nalishning boy imkoniyatlarini ko'rsatganlar.

Xorazm yozuvchilari romanlarida o'ziga xos lingvokulturologik belgilar ko'p uchraydi. Masalan: Qurbon Muhammad Rizo romanlarida Xorazm lahjasiga xos so'zlar ("pechak", "lapcha", "otaxon", "piyozcha") orqali milliy kolorit yaratiladi. Komil Avaz asarlarida esa xalqona nutq ohangi, diniy-mistik so'zlar, qadimiy atamalar orqali mentalitet va ruhiyat ifodalanadi. Erkin Samandar romanlarida Xorazm xalqining mehnatsevarligi, sadoqati, soddaligi til vositasida obrazli tasvirlanadi.

Xorazm adabiy maktabining vakillari — Safarboy Ro'zimbayev, Qurbon Muhammad Rizo kabi yozuvchilar asarlari orqali o'z davrining ijtimoiy-madaniy manzarasini til va uslub vositalari bilan mahoratli aks ettirganlar. Ularning romanlarida Xorazm xalqining turmush tarzi, qadimiy udumlari, diniy va ma'naviy qadriyatlari, xalq og'zaki ijodi unsurlari, iboralar, maqollar va xalqona so'zlashuvlar o'z ifodasini topgan. Masalan, Komil

Avazning asarlarida personajlar tili orqali Xorazm xalqining nutq madaniyati, axloqiy qarashlari va ma'naviy olami yorqin ifodalanadi.

Xorazm romannavisligidagi lingvokulturologik yondashuv asosan xalqning milliy o'zligiga, ona tilining badiiy imkoniyatlarini ochishga, tarixiy xotira va mentalitetni saqlab qolishga qaratilgan. Bu jihatdan Xorazm yozuvchilari ijodida xalq tili faqat kommunikativ vosita emas, balki ma'naviy qadriyat, ruhiy meros, milliy identifikatsiya belgisi sifatida namoyon bo'ladi. Romannavislikda ishlatilgan mahalliy leksika, toponimlar, xalqona iboralar va diniy atamalar lingvokulturologik tahlil uchun boy manba hisoblanadi. Romanlarda madaniy kodlar quyidagi shakllarda ifodalanadi:

- * Ovqat nomlari (masalan, "shivit oshi", "gumma"),
- * Kiyim-kechak atamaları (masalan, "do'ppi", "chakmon"),
- * Xalqona iboralar ("bori bilan yo'q qil!", "qulog'ingga quy!"),
- * Ritual va marosim so'zlari ("beshik to'yi", "xudoyi", "ko'klam sayli").

Bular orqali yozuvchi nafaqat voqeani bayon etadi, balki o'quvchini xalq madaniyatiga "sho'ng'itadi".

Xulosa qilib aytganda, Xorazm romannavisligi nafaqat o'zbek adabiyotining muhim tarmoqlaridan biri, balki lingvokulturologik tadqiqotlar uchun ham bebaho materialdir. Bu asarlarda tilning milliy ruh bilan uyg'unlashuvi, madaniyatning badiiy shaklda ifodalanishi, xalq tafakkuri va qadriyatlarining so'z orqali aks etishi milliy adabiyotimiz taraqqiyotiga katta hissa qo'shadi. Xorazm romannavisligi lingvokulturologik jihatdan nihoyatda boy. Bu romanlarda til madaniyatni ifodalovchi kuchli vositaga aylangan. Til birliklari orqali xalqning milliy tafakkuri, urf-odatları, ruhiy dunyosi aks ettiriladi. Shu bois, bunday asarlar nafaqat badiiy, balki madaniy-lingvistik manba sifatida ham katta ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qosimov B. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
2. Karimov A. Til va madaniyat: lingvokulturologik qarashlar. – Toshkent: Fan, 2018.
3. Ulug‘bek Hamdam. Romanning badiiy tabiati. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 2015.
4. Xurshid Davron. O‘zbekiston zamonaviy adabiyoti tahlillari. – Toshkent, 2019.
5. Erkin A‘zam. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2014.